САҤА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ
УЛУУҺУН
ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 40 (8635). МУУС УСТАР 5 КҮНЭ. ЧЭППИЭР. СЫАНАТА—1 СОЛК. 10 ХАРЧЫ.

● ВЕТЕРИНАРНАЙ СУЛУУСПА

Маҥнайгы научнай-практическай конференция

Бу күннэргэ улууска ветеринарнай специалистар маҥнайгы научнай-практическай конференциялара буолан ааста.

Конференция үрдүк таһымын СР Ветеринарияҕа департаменын начальнига, ветеринарнай наука кандидата Каратаева Тамара Дмитриевна, Дьокуускайдааҕы Тыа хаһаайыстыбатын академиятыттан ветеринарнай наука доктора Павлова Александра Иннокентьевна кыттыылара ылбыттара көрдөрөр.

Бу түмсүү сүрүн соруга билиини сайдыылаах кэмигэ специалист бэйэтин практическай үлэтин науканы кытта тэҥҥэ дьүөрэлээн үлэлииригэр хайысхалары быһаарыы буолла. Уопсайа 15 дакылаат истилиннэ. Ол иһигэр аҕардас модьууну ыарыытыгар үс дакылаат. Хоптоҕо ветучастогын сэбиэдиссэйэ А. И. Егорова, бу ыарыыны утары былааннаах үлэ ыытыллыбытын үрдүнэн сир-сир аайы баарын, кыайтара илигин этэн туран, маны утары бэриллэр ЛТФ-130 вакцина модьууһу туһунан сиэнаатын атастаста. Вакцинаны уламмыт 2-3 ыйдаах ньирэйдэргэ биэрдэххэ, туһата 85, оттон 20-25 хонуктаах ньирэйдэргэ итэ 100 бырыһыан иҥтэлэнэр. Онон ЛТФ-130 вакцинатын болдьоҕун кратноһын, бириэмэтин таба тутуһан биэрдэххэ модьууну суох оҥоруохха сөп эбит диэн түмүктүүр ветврач. Төлөй ветфельдшерэ Е.М. Смирнякова аттыгы салҕаан вакцинаны ылбатах ньирэйдэр модьууҥҥа хаптарыылара массабайын, онон хайаан да привиканы биэри хабыллыахтаахтарын сэрэттэ. Ыалдьыбыт ньирэйдэри сыгыа эбэтэр сибиинньэ этин миинин хоргунун хара бурааҕы кытта булкуйан (100 г хоргуҥҥа 20 г буурах) күҥҥэ 1-2 төгүллээн сотон сылайа үтүөрдэрин туһунан бэйэтин опытыттан сүбэлээтэ. Чакыртан ветучасток сэбиэдиссэйэ Д. И. Егорова, 3 сыл устата ЛТФ-130 вакцинаны таба туттан модьууҥҥа сутуллуу лаппа аҕыйаабытын ыйан туран, ыарыыны эмтиргэ однохлористай йоду, ЯМ мааһы, АСД-ны кытта куурусса сымыыты 1:1 суурайан, чесноҕу мас арыытыгар булкуйан туһанар көдьүүстээҕин этээ.

Салтаа Болугурттан ветврач В.К. Александров сүөһү ыарыытын утары профилактическай үлэни хайдах ыытарын, операция оҥорорун кэпсээтэ. Сыллата 50-60-ча сүөһү операциялары уонна олор туһаҕа тураллар. Бэйэтин баай практическай опытыттан Соловьев Намналаныҥы ветучасток сэбиэдиссэйэ, СР үтүөлээх ветвраһа М.М. Ершов үллэһиннэ. Чуолаан, руменотомия, кесарево сечение курдук уустук операциялары хайдах оҥорор туһунан эдэр специалистарга сүбэ-ама биэрдэ.

Саха сүүрүк биһиэтинэн «овариоэктомия» (кастрация самок) диэн кыра кыыллары оҥоһуулар операциялары хайдах оҥорор туһунан Чурапчытааҕы лечебница ветвраһа С.А. Саргыдаев дакылаата сэҥээриини ылла. Сидор Анатольевич маннык операциялары иннэтигэр кэлэн көрөн-истэн уонна бэйэ оҥорорго үөрэнэн бэриэхтэрин биир идэлээхтэрин ыҥырда.

Сылгы, ынах сүөһү ыалдьыытыгар суһал көмөнү оҥорор, уҥуох тостуутун хайдах, туох ыһыыналарынан тугар, эмтиир туһунан уонна онуоха бэйэ оҥорбут прибордарын көрдөрөн кэпсээтэ Сылаҥ ветучастогын сэбиэдиссэйэ М.И. Новгородова. Чурапчытааҕы ветеринарнай-чинчийэр лабораторияттан ВСЭ ветвраһа Л.Н. Архипова «Эт биохимическай чинчийиитэ» диэн тематтан комиссияттан үрдүктүк сыаналанна.

«Курадьыгы кулуһун эмтиир уутун уонна бадараанын сүөһү ыарыыларыгар туттуу туһунан» диэн тема буолла. Бу Хайахсыт ветспециалистара конференцияҕа кыттыбыт, талан ылбыт темалара.

Дакылааттартан бастакынан истиллибит Болтоҥоттон ветфельдшер Е.К. Седалищева «Ыт киһи доҕоро эрээри...» диэн тематыгар кэпсээнин таһаарда. Нэһилиэктэргэ, улуус киинигэр бэйдиэ сылдьар ыттары бэрээдэктээһин, кырдьык, проблема. Киһини, кыра сүөһүлэри туталларын таһынан гуланыр эйгэҕэ куттала үөскээтилэр. Ыттары уодьуганныырга көдьүүстээх үлэ барбат, сөптөөх дьаһаллар ылыллыбакка кэлэллэр. Онон ыт киһи доҕоро эрээри, көрбөтөххө, истибэтэххэ, хаһааһына суох буоллаҕына, киһи доҕуобуйатыгар улахан куттала эмиэ үөскээтэр. Дакылаатчыт ыт норуокатыйын, эхинококкоз, тирии бааһа курдук ыарыылары тарҕатарын уонна ол ыарыылартан хайдах сэрэниллиэхтээҕин туһунан тоһоҕолоон бэлиэтээтэ.

Научнай-практическай конференция үлэтин Ветеринария департаменын начальнига Т. Д. Каратаева маннык сыаналаата:

—Практик-ветүлэһиттэр маннык научнай-практическай конференциялара биһиги улуускутугар, республикаҕа даҕаны бастакынан буолла. Бу саҕалааһыны кэлиититтэн маннык дьаһаллары атын улуустар ыытан иһиэхтэрэ. Научнай-практическай конференция сыалын ситтэ диэххэ наада. Ол сыһан барар, бүгүн да кэстэрүһэн, практическай үлэҕэ науканы сибээстээһин ситэтэ суох. Иннэтин маннык конференциялары эссо сайыннаран үгүмааахтык ыытан истэххэ, итиэннэ итэҕэстэр туоратыллар кыахтаахтар. Билиҥҥи кэмҥэ биһиги курдук практик-ветврачтар, ветспециалистар ветеринарнай наука сайдыытын кытта тэҥҥэ барсыстаххытына, киэҥ билиилээх эрэ буоллаххытына үлэҕит ситиһиилэниэ.

Комиссия быһаарыытынан, дакылааттарга бастакы миэстэни научнай уонна практическай өттүнэн ордук хабааннаахтык, кыайа тутан оҥоһуллубут «Курадьыгы кулуһун эмтиир уутун уонна бадараанын сүөһү ыарыыларыгар туттуу туһунан» диэн темалаах кыттыбыт Хайахсыт ветучастога (ветврач В.Г. Дьячковская) ылла. Иккискэ «Эт биохимическай чинчийиитэ» диэн ветврач Л.Н. Архипова дакылаата тахсыта. Үһүс миэстэҕэ «Сылгы атаҕын эчэйиитин эмтээһин» диэн темаҕа Сылаҥ ветучастогын ветвраһа М.И. Новгородова оҥорбут дакылаата тигистэ. Миэстэҕэ тиксибиттэр сыаналаах бэлэхтэринэн бэлиэтэннилэр. Атын дакылааттарга биһирэбил бириистэр бэрилиннилэр.

Түмүгэр маннык научнай-практическай конференциялары инникитин даҕаны практикалыыр туһунан мунньах кыттыылаахтара биир сүбэҕэ кэлтилэр, оннук да уураахха киирдэ.

В. СОЛОВЬЕВ, ветврач.

БЭҺИС ТӨГҮЛҮН—ЛАУРЕАТТАР !

Майа сэлиэнньэтигэр сылын ахсын ыытыллар «Хотугу сулус» телерадиоакадемия зонатааҕы көрүүтэ буолан ааста. Манна ылдьыны Чурапчы, Таатта, Мэҥэ-Хаҥалас, Амма улуустарыттан эдэр ырыаһыттар, үҥкүүһүттэр бэйэлэрин кыахтарын туругутустулар, аны сайын ыытыллыахтаах республикатааҕы конкурска кыттар бырааптарын былдьастылар.

Биһиги улуустан Чурапчы орто оскуолатын «Куорэгэй» образцовай вокальнай ансамбла ситиһиилээхтик кытынна. Бу бэһис төгүлүн буолар конкурска эмиэ бэһис төгүлүн лауреат аатын буолаары буолан икки бөлөҕүнэн (кыргыттар уонна уолаттар) ыллыылар. Ансамбль уус-уран салайааччыта, СР үөрэҕириитин туйгуна Р. Р. Саввин «Сыл бастыҥ салайааччыта» номинация хаһаайынынан буолла. Хаһан даҕаны улуустарын аатын үрдүк тута сылдьар, ырыа-үҥкүү куттаах оҕолорбутун уонна кинилэр талааннаах салайааччыларын бу үрдүк билиниинэн эҕэрдэлиибит!

«БИЧИК» КҮННЭРЭ

Муус устар 9—10 күннэригэр улууска республикатааҕы «Бичик» национальнай кинигэ кыһатын күннэрэ ыытыллаллар.

Бу кинигэ кыһатын салайааччылара, үлэһиттэрэ Татайга, Болтоҥоҕо, улуус киинигэр, Одьулууҥҥа сылдьыахтара, нэһилиэнньэни, ааҕааччылары кытары көрсүһүүлэри тэрийиэхтэрэ.

Бука бары ааҕар, туһанар кинигэлэрбитин оҥорор, бэчээттээн таһаарар кыһа дьаһалларыгар көхтөөхтүк кыттаргытыгар ыҥырабыт.

«СО» корр.

СОНУННАР

КИЭҤ ХАБЫЫЛААХ СЕМИНАР

Биһиги улууспутугар кулун тутар 19 күнүттэн 21-гэр диэри 30 улуустан 40 оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолор отделларын инспектордара, методистара үс күннээх семинарга кэлэн бардылар. Семинар темата «Проблемы и поиск новых форм управления сельскими дошкольными образовательными учреждениями» диэн. Бастакы күн улуус баһылыгын солбуйааччы Яковлев И. И. улуус балаһыанньатын билиһиннэрдэ, Үөрэх министерствотын туттаах үлэһитэ Колесова Е. Н. үөрэхтээһин хаамыытын, Чичигинарова М. И. улуус уһуйааннарын үлэлэрин-хамнастарын кэпсээтилэр. Ол кэнниттэн оҕолор күүстэринэн улахан концерт буолла. Кэлбит ыалдьыттар концертан улаханнык астынан, дуоһуйан тарҕастылар.

Иккис күнүгэр сарсыарда 9 чаастан киэһэ 6 чааска диэри Хатылы, Болтоҥо, Одьулуун, Мугудай, Сылаҥ уонна улуус киинин уһуйааннарыгар сырыттылар. Хас биирдии уһуйаан бэйэтин үлэтин-хамнаһын хайысхатын сиһилии билиһиннэрдэ. Ордук Сылаҥҥа оҕолор билиилэрин, Болтоҥоҕо бэйэни бэйэ салайыныытын, Мугудайга куруһуоктар үлэлэрин, Одьулууҥҥа риториканы, «Кэскилгэ» «Сайдыы» программа киириитин, «Улыбкаҕа» оҕо сайдар эйгэтин тэрийиини, «Кыталык» оскуола-садка утумнааһынын, Хатылыга валеология киириитин сэргээтилэр. Үһүс күнүгэр семинарскай чааска УҮөУ үлэһиттэрэ Ермолаева Е. Н. улууска үөрэҕирии хаамыытын, Михалева О. И. ҮөҮИҮИ сүрүннүүр ыытыллар үлэлэри, Сибиряков Н. М. оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолор тэрилтэлэрин сайдыытын хаамыытын, Егорова Е. И. методическай үлэ хаамыытын, Каприянова А. С. уһуйаан уонна алын сүһүөх оскуола бииргэ үлэлээһиннэрин (преемственноһа) кэпсээтилэр. Күнүс 2 чаастан 5 чааска диэри опыт атастаһыыта буолла.

Уопсай түмүккэ хас биирдии уһуйаан бэйэтэ анал хайысхалаах үлэлиирин, элбэх саҥаны киллэрии (инновация), экспериментальнай площадкалар баалларын, уһуйааннар туттан-хаптан олоруулара собун, (ыраас, сылаас, ирдэбилгэ эппиэттиир), оҕо сайдар эйгэтэ аныгы ирдэбилгэ сөп түбэһиннэриллэн тэриллибитин (оонньуур элбэҕин, цветовой гамма, дизайн оҕо саастыгар сөп түбэһэрэ), материальнай өттүнэн хааччылланыылаахтара, бэйэни салайыныыга, бэйэни үбүлээһиҥҥэ хаһыс да сылларын күүскэ ылсан үлэлииллэрин, барыларыгар катах хаһаайыстыба баарын, оҕо эт-хаан өттүнэн сайдыытыгар, күннээҕи аһылыгар улахан болҕомто уурулларын, оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолор отделларын үлэтэ систематтаах, инникитин өтө көрөн былааннааһыннаах үлэлииллэрин бэлиэтээтилэр.

Е. ЕГОРОВА.

САХА АТТАРА:
ЧУРАПЧЫ—АРЫЫЛААХ МАРШРУТУНАН

Саха сылгытын туспарыыга анаалаах Арыылаах—Чурапчы маршрутунан аҕыс көстөөх сиргэ ат сүүрдүүтүн күрэҕэ буолан ааста.

Кулун тутар—Дьөһөгөй ыйа. Сүүрдүү буолуон иннинээҕи күннэргэ Арыылаахха нэһилиэктэртэн сылгыһыттар кэлэн суолу-ииһи билсэн, аттарын эрчийэн баран нэһилиэнньэни кытары көрсүһүүнү тэрийдилэр. Сахалыы үгэһинэн сүүрдүүгэ көҥүл ылар алгыс сиэрэ-туома толоруллунна, дьөһөгөй оҕолорун көрөр-харайар сылгыһыттарга анаан алгыс тыллара, эҕэрдэ ырыата доҕуһуолламмыт олус кэрэ көрсүһүү буолла. Дириҥтэн ылдьыт ССРС культуратын туйгуна, алгысчыт А. Д. Аммосов уонна норуот эмчитэ Е. Н. Макарова алҕаатылар, түмүккэ оһуокай тылын этэн ситэрэн биэрдилэр.

Барыта 10 нэһилиэктэн 20 ат сүүрэр суолга таҕыстылар. Чурапчы сэлиэнньэтинээҕи таҥара дьиэтин таһыттан старт бэриллибитэ. Аҕыс көстөөх сиргэ аттар илин-кэлин түсүһэн биэтэги буллулар. Мэҕчик (Баайаҕа, сүүрдээччитэ Д. Н. Неустроев) 4 чаас 52 мүн. кэлэн бастаата. Иккиһин Спикер (Түөйэ, сүүрдээччитэ К. К. Коркин) 4 чаас 59 мүн., үсүһү Кырбыя (Чыаппара, сүүрдээччитэ В. В. Попов) 4 ч. 59 мүн. 10 сек. кэлэн ыллылар. Кыайыылаахтар уонна кыттааччылар өйдөбүнньүк бириистэринэн наҕараадаланнылар.

Саха сылгыта бэйэбит айылҕабыт усулуобуйатыгар кыаҕа, дьоҕура муҥура суох эбит, онон инникитин да элбэҕи эрэниэххэ сөбүн бу сүүрдүү түмүгүнэн өйдөөтүбүт. Племеннэй үлэ, удьуордаан иитии, хаан уларытыытыгар үлэлэр эссо да былааннаахтык ыытыллан туралларыгар баҕарабыт.

Евдокия ПОПОВА, Арыылаах.

Биир дойдулаахтарбыт ыалдьыттыыллар

Дьокуускай куоракка олорор биир дойдулаахтарбыт ааспыт сыл бүтүүтэ бэйэлэрин түмсүүлэрин салайааччытынан тыа хаһаайыстыбатын научнай-чинчийэр институтун директорын, экономическай наука доктурун Е. А. Борисовы талбыттара. Соторутааҕыта түмсүү улахан бөлөҕө кэлэн ыалдьыттаан барда. Биир дойдулаахтарбыт актыыбы кытта көрсүһүүлэригэр улуус дьаһалтатын баһылыга А. А. Шадрин улуус социальнай-экономическай сайдыытын [illegible] туран тылы Е. А. Борисовка биэрдэ.

—Бастатан туран, биһиги «Чурапчы» түмсүүбүт сылала—республика үрдүнэн киэҥ далааһыннаммыт «Үтүө дьыаланы» өйөөн, бэйэбит улууспутугар көмөнү тэрийии. Иккиһинэн, Президент ыытар политикатыгар сөп түбэһиннэрэн сөбиэктэри тэрийтэлээн эрэбит. Онон улуус культурнай, духовнай олоҕор, киин сайдыытыгар туох эмэ көмөнү оҥордорбут диэн былааннаахпыт,—диэтэ кини. Салгыы нэһилиэктэринэн түмсүүлэр тэриллэн үлэлээһиннэрэ улахан кэдьүүстээх буолан эрэрин. Хоптоҕо, Хайахсыт, о.д.а. нэһилиэктэр Дьокуускайга олорор, үлэлиир биир дойдулаахтарын кытта көрсүһэн, күүстэрин таба туһанан, дуогабар оҥостон үгүс үлэни ыытан эрэллэрин, «Бахсы» общество 1997 с. тэриллэн быйыл КСК тутуутугар [illegible] көмөтүн оҥорбуттарын, салгыы таас оскуоланы күһүн үлэҕэ киллэрэр туһа күүс түмэн үлэлии сылдьалларын иһитиннэрдэ. Кыттааччылар, [illegible], Дьокуускай куоракка олорор биир дойдулаахтарын кытта сибээстэрин дириҥ уонна хоһоонноохтук, араас эйгэни барытын хабан үлэлээн эрэллэрэ ахтылынна.

Көрсүһүүгэ тыл эппиттэр «Чурапчы» түмсүүтүн инициативатын сөбүлээһини биһирээн, улууспут социальнай-экономическай, духовнай, культурнай сайдыытыгар төһүү күүс оҥостон биир санаанан үлэлииргэ ыҥырдылар. Бу көрсүһүү түмүгүнэн бииргэ үлэлээһин туһунан сүбэлэһии ылылынна.

Г. ПОПОВ.

ДЬОКУУСКАЙ КУОРАККА ТҮӨЛБЭЛЭЭН ОЛОРОР ЧУРАПЧЫТТАН ТӨРҮТТЭЭХ БИИР ДОЙДУЛААХТАР «ЧУРАПЧЫ» ТҮМСҮҮЛЭРИН СҮБЭТИН УОННА ЧУРАПЧЫ УЛУУҺУН ДЬАҺАЛТАТЫН ИККИ АРДЫЛАРЫГАР БИИРГЭ ҮЛЭЛЭЭҺИН ТУҺУНАН СӨБҮЛЭҺИИ

Төрөөбүт-үөскээбит Чурапчыбыт улууһун социальнай-экономическай, духовнай, культурнай сайдыытын ситиһиини анал сорук оҥостон, Дьокуускай куоракка түөлбэлээн олорор Чурапчыттан төрүттээх биир дойдулаахтар «Чурапчы» түмсүүлэрин сүбэтэ уонна Чурапчы улууһун дьаһалтата бииргэ үлэлээһиҥҥэ маннык ис хоһооннох сөбүлэһиини түһэрэбит.

«Чурапчы» түмсүү сүбэтин өттүттэн:

1. Дьокуускай куоракка улуус нэһилиэктэриттэн төрүттээх биир дойдулаахтар түмсүүлэрин тэрийии, онно көмөлөһүү.

2. Улуус нэһилиэктэригэр баар оскуолалар, оҕо учреждениеларын попечительскай сэбиэттэрин үлэлэригэр актыыбынай кыттыыны ылыы, салайааччылары сыһыарыы.

3. Араас идэлээх, дьарыктаах биир дойдулаахтарбытын—куоракка үлэлиир, олорор учуонайдары, суруйааччылары, художниктары, артистары, спортсменнары уо.д.а. эйгэ дьонун кытта көрсүһүүлэри тэрийэн ыччат ортотугар профессиональнай ориентацияҕа үлэни былааннаахтык ыытыы.

4. Нэһилиэктэр оскуолаларын бастыҥ үөрэхтээх оҕолорун көҕүлээһиҥҥэ үөскээбит саҥа хамсааһыны өйөөн, меценатствоҕа, туспа стипендиялары олохтооһуҥҥа бизнесменнэр, предпринимателлэр уо.д.а. ортолоругар үлэни ыытыы.

5. Улуус, нэһилиэктэр салааталара социальнай, экономическай, культурнай сайдыыга республика салайар органнарыгар туруорсар боппуруостарын быһаарсыыга, бизнес-былааннары, бырайыактыыр докумуоннары, экономическай-финансовай, научнай төрүттэри оҥорууга, министерстволар, ведомстволар икки ардыларыгар сибээһи олохтооһуҥҥа көмөлөһөргө.

6. Улуус ыччаттара үрдүк орто анал үөрэх учреждениеларыгар туһааннаах экзаменнары туттарар үөрэххэ киирээччилэригэр көмөлөһөр инниттэн улуус үөрэххэ управлениетын уонна үөһэ этиллибит үөрэх кыһатын тэрилтэлэрин кытта үөрэххэ туттарсар оҕолорго консультация тэрийиигэ учууталларга методическай көмөлөрү оҥоруу уо.д.а. атын хайысхалаах үлэни тэрийии.

7. «Мин Сахам сирэ—XXI үйэҕэ» диэн республикатааҕы общественнай хамсааһыҥҥа хас биирдии нэһилиэктэринэн «Үтүө дьыалалар» дьаһалларын олоххо киллэриигэ биир дойдулаахтар көмөлөрүн тэрийиини сүрүннээһин.

8. Дьокуускай куоракка үөрэнэр, үлэлиир улууспут ыччаттара республика, улуус, нэһилиэк туһугар патриотическай өйдөрө-санаалара иитиллэрин туһугар кинилэри түмэн үлэлэһэргэ.

9. Улуус историятын үөрэтиигэ, биллиилээх биир дойдулаахтарбыт ааттарын үйэтитиигэ ыытыллар үлэлэргэ актыыбынайдык кыттарга. Ол инниттэн Дьокуускай куоракка олорор айар интеллигенция бэрэстэбиитэллэрин түмэн үлэлэтэргэ.

10. Чөл олоҕу пропагандалыыр инниттэн Дьокуускайга, улууска, нэһилиэктэргэ культурнай, спортивнай делегациялар көрсүһүүлэрин тэрийиигэ үлэлэһэргэ.

11. Улуус табаары оҥорооччулара оҥорор бородуукталарын батарыыга кыахтары үөскэтиигэ көмөлөһөргө.

Чурапчы улууһун дьаһалтатын өттүттэн:

1. Уопсай туруоруллубут соруктары быһаарыыга «Чурапчы» түмсүүтүн сүбэтин кытта былааннаах бииргэ үлэлээһини тэрийэргэ.

2. Дьокуускай куоракка олорор биир дойдулаахтарын кытта улуус, нэһилиэктэр сибээстэрин бөҕөргөтүүгэ бары өрүттээх үлэлэри өйөөһүн, болҕомтоҕо ылыы.

3. «Чурапчы» түмсүү сүбэтэ улуус олоҕор-дьаһаҕар сыһыаннаах ыытар дьаһалларыгар актыыбынай кыттыыны ылларга.

4. Нэһилиэктэр дьаһалталара биир дойдулаахтарын кытта бииргэ үлэлээһиннэрэ былааннаахтык барарын ситиһэргэ.

5. «Чурапчы» түмсүү сүбэтин быһаарыытынан улуус социальнай-экономическай сайдыытыгар боппуруостары быһаарыыга түмсүү үлэтигэр актыыбынай кыттыыны ылар биир дойдулаахтарбытыгар моральнай, материальнай көҕүлээһини оҥорууну быһаарарга.

6. Чурапчы улууһа республика олоҕор-дьаһаҕар оруолун пропагандалыыр инниттэн улуус күннэрин Дьокуускай куоракка икки сылга биирдэ тэрийэн ыытыы.

7. Улуус тэрилтэлэрин, хаһаайыстыбаларын күүстэринэн Дьокуускай куоракка олорор биир дойдулаахтарбытыгар олохтоох бородууксуйанан атыы-эргиэни тэрийии (сылга 2 төгүлтэн итэҕэһэ суох).

8. Дьокуускай куоракка үлэлиир биир дойдулаах предпринимателлэри, тэрилтэлэр салайааччыларын улуус социальнай-экономическай сайдыытын быһаарар программаларга быһаччы кыттыыларын үлэлэтэри практикалыырга.

9. Дьокуускай куоракка олорор интеллигенция, наука, культура бэрэстэбиитэллэрин кытта быһаччы сибээстэри олохтоон улуус ыччатын өй-санаа, духовность өттүнэн иитиигэ тардарга.

«Чурапчы» сүбэ салайааччыта Е. БОРИСОВ.
Чурапчы улууһун баһылыга А. А. ШАДРИН.

КИИН УОННА ИЛИН ЭҤЭР УЛУУСТАР ИС ДЬЫАЛАҔА ОТДЕЛЛАРЫН СПАРТАКИАДАЛАРЫН КӨРСӨ

Бэлэммит хайдаҕый?

Биһиги улууспутугар муус устар 5—8 күннэригэр Киин уонна Илин эҥэр улуустар ис дьыалаҕа отделларын спартакиадата ыытыллар. Бу улахан күрэхтэһиигэ бэлэмнэниини хайдаҕый? [illegible] ис дьыала отделын начальнига, милиция подполковнига Константин Константинович НЕУСТРОЕВ маннык кэпсиир:

—Быйыл спартакиада 17-с төгүлүн ыытыллыаҕа. Сыала-соруга—ис дьыала органнарын сотрудниктарын бойобуой уонна физическэй бэлэмнэрин бөҕөргөтүү, кинилэр ортолоругар физическэй культура уонна спорт маассабай буолуутун ситиһии.

Аан бастаан бу күрэхтэһии Чурапчы уонна Таатта улуустарын ис дьыалаҕа отделларын икки ардыларыгар табаарыстыы көрсүһүү быһыытынан саҕаламмыта. Кэлин Мэҥэ-Хаҥалас, Уус-Алдан, Томпо улуустара эбиллэннэр илин эҥэр улуустар спартакиадаларыгар кубулуйбута. Күрэхтэһии бастаан дуобакка, саахымакка, волейболга, мас тардыһыытыгар, тустууга ыытыллар эбит буоллаҕына, кэлин көрүҥнэрэ эбиллэн, билигин 8 көрүҥҥэ ыыталлар. Волейболга, хайыһарга, самбоҕа, мас тардыһыытыгар, бастыылаттан уонна автоматтан ытыыга, саахымакка, 4 этаптаах эстафетаҕа күрэхтэһиэхтэрэ. Киин улуустартан Нам, Хаҥалас кытталлар. Онон билигин күрэхтэһиибит аата киин уонна илин эҥэр улуустар ис дьыалаҕа отделларын спартакиадата диэн.

90-с сыллар ортолоругар диэри биһиги улууспут ис дьыалаҕа отделын сүүмэрдэммит хамаандата иннигэ күөнүгэ сылдьыбыта—үс бириистээх миэстэттэн түспэт этэ. Кэнники сылларга көрдөрүүбүт сэмэй. Отдел иһиттэн араас кэмнэргэ дуобакка, саахымакка Атласов И. Н., волейболга, сүүрүүгэ, хайыһарга Посельскай В. Ф., Константинов В. Н., тустууга Тапыков А. С., Синцов П. Н., Габышев А. Г., ытыыга Эверстов А. И., Дорогунов В. Г., Савинов В. М., мас тардыһыытыгар Макаров И. И. уо.д.а. ситиһиилээхтик көмүскээбиттэрэ.

Спартакиаданы ыытыыга улуус дьаһалтатын баһылыгын бастакы солбуйааччы П. Н. Мишкин председателлээх комиссия тэрилиннэ. Тэрээһин үлэ сөптөөхтүк ыытыллан, күрэхтэһээччилэри көрсөргө бэлэммит. Бу күннэргэ улууспут киинигэр республикатааҕы таһымнаах элбэх дьаһаллар ыытыллалларын үрдүнэн ыалдьыттары түһэрэргэ тэрилтэлэр сыһыарылыннылар, күрэхтэһии ыытыллар миэстэтэ быһаарылынна. Хайыһарга, ытыыларга, сүүрүүгэ атын көрүҥнэр Чурапчытааҕы физическэй культура уонна спорт институтун базатыгар ыытыллыахтара. Ытыылары атын көрүҥнэргэ биһиги улууспут судьуйалыахтара.

Уопсай түмүккэ бастаабыт хамаандаҕа көһөрүллэ сылдьар кубок туттарыллыаҕа. Биирдиилээн көрүҥнэргэ бастаабыттарга эмиэ кубоктар, грамоталар бэриллиэхтэрэ. Араас анал бириистэр туттарыллыахтара. Бириистэри нэһилиэктэр дьаһалталара, тэрилтэлэр, биирдиилээн дьоннор бэлэмнээтилэр.

Биһиги хамаандабыт сөптөөх таһымнаахтык бэлэмнэннэ. Бэйэбит улууспутугар ыытыллар буолан, ааппытын-суолбутун ыһыктыбат гына кытта сатыахпыт. Сүүрүүгэ, хайыһарга Федоров С. З., Чичигинарова Л. С., Посельскай И. С., Артемьев С. А., тустууга Никифоров П. Д., Максимов П. П., ытыыга Эверстов А. И. курдук үлэһиттэрбититтэн эрэлбит улахан. Ол эрээри спорт диэн спорт—ким күүстээх, үчүгэй бэлэмнээх кыайыаҕа.

А. СЛЕПЦОВ кэпсэттэ.

Вера ГОВОРОВА

x x x

Тоҕо куруук кэмчилээбит
Топтал нарын тылларын,
Тоҕо мээнэ барыыбыт
Туолар кэрэ сылларын?

Тоҕо туора дьон көрүө диэн
Тайса соҕус хаамабыт,
Тымтык тыллан сэрэнэн
Тэйиччинэн сылдьабыт?

Хаарыан күннэр ааспыттара диэн
Хараастыахпыт хойут да,
Кэрэ кэммит [illegible] диэн
Кэмсиниэхпит биир сарсыарда.

Тайах маска төҥкөрөн
Тахсар күнү көһүтүөхпүт,
Кырдьар сааска үктэнэн
Турарбытын өйдүөхпүт.

СПЕЦИАЛИСТ СҮБЭТЭ

Паратиф (сальмонеллез)

Паратиф—тыа хаһаайыстыбатын сүөһүтэ, дьиэтийбит уонна дьикэй кыыллар бары ыалдьар сыстыганнаах ыарыылара. Үгүстүк ыччат сүөһү ыалларыр.

Көбүтээччи—сальмонелла диэн микроб буолар. Ити микробтар айылҕаҕа киэҥник тэнийбит, сир кырсыгар, ноһуомҕа, ууга өр кэмҥэ тыыннаах хаалар харамайдар. Ыарыы олохсуйуута, тарҕаныыта—ыалдьа сылдьар эбэтэр ыарыыга уһуннук аалларын ыалдьар сүөһүлэртэн. Кинилэр ыарыыны көбүтээччилэринэн буолаллар уонна тас эйгэҕэ саахтарын, иинтэрин, сыраан-нарын кытары микробтары таһаара сылдьаллар. Ыарыылаах кэмнэригэр микроб үүтүн кытта тахсар.

Ыарыы кистээһинэ. Ньирэй ыалдьыбыта биллибэккэ сылдьар кэмэ 4-тэн 20 хонукка диэри буолар. Ыарыы сытыы, сытыыта аһыытан. Уһуннук аалларын ыалдьыан сөп.

Сытыытык киирдэҕинэ, сүөһү температурата үрдүүр, тыыныыта түргэтиир, сэниэтэ суох буолар. Температурата тахсыбыт иккис күнүгэр сыптарыйар, быычыгынара илибирэр. Ньирэй ырбатынан барар. Үстэн уон хонук иһинэн өлөр. Итинник 1,5 ыйдаахтар диэри саастаах ньирэйдэр ыалдьаллар. Сытыыта аһыытан көрүҥүнэн ыарыы 10-20 хонук салҕанан барара буолар. Сыптарыйар, хараҕын салыыннаах бүрүөлэрэ сүһүрээлэр, сөтөллөр. Ыарыы уһуннук ааллараан ыалдьыыга кубулуйуон сөп, оччоҕо сүөһү тыҥата уонна сүһүөхтэрэ сүһүрээллэр.

Бу ыарыыга ыалдьыбыттарын ноадатыгар эрдэттэн ньирэйдэргэ, бороосуоннарга быһыы оҥоһуллуохтаах. Билигин улууска тас өттүттэн сүөһү, сибиинньэ кэлиитэ элбээһининэн ыарыы хаһан баҕарар көбүөн сөп.

С. САРГЫДАЕВ,
улуустааҕы ветлечебница ветврача.

КУЛУН ТУТАР 26—МУУС УСТАР 24 КҮННЭРЭ— УЛУУСКА СЭЛЛИГИ УТАРЫ ОХСУҺУУ ДЕКАДАТА

РОССИЯ ТУОХТАН БЫСТЫАҔАЙ?

Итинник ыарахан не хоһооннаах ыйытыыга Суут реформатыгар дьыайар киин директора Валерий Абрамкин быһаччы:

—Россия туберкулезтан өлөн быстыаҕа,—диэн хардарар уонна ону маннык быһаарар.—Россия ураты элбэх кыһалҕалаах нэһилиэнньэтин, кини сүҥкэ улахан хаайыытын контингенын эан дойдутааҕы холбоһуу киһи аймахха бүттүүнүгэр туберкулез эмп туруйумтуо көрүҥүн сүрүн көбүтээччинэн буолар. Күн бүгүн туберкулез I уонна II формаларынан ыарыылаах 100 тыһ. ыарыһах хаайыыга олорор. Ол үрдүнэн түрмэлэр баламһаларын сыччах 15 бырыһыаннара эрэ наада буолар эмиэн хаачылаллар. Сэллиги утары учреждениелар 1,5, силиэстийэлиир изоляторда 2,5 төгүл нуорманы таһынан толоруулар. Бөдөҥ куораттар түрмэлэрин камераларыгар биир киһиэхэ 0,2 кв.м иэн тиксэр.

Итини билбэттэр өссө маннык сыыппаралары көрүөҕүҥ. Россияҕа 2 300 000 киһи сэлликтээх. Көннөрү киһитээҕэр хаайыылаах 62 төгүл бу ыарыынан элбэхтик сутуллар. Уон сыл иннигэр туберкулеһунан ыалдьыы 98,5 бырыһыан улаатта. Аһаҕас сэлликтээх ыарыһах сылга 15-80 киһини сутуйуон сөп.

ЧУРАПЧЫГА

Улууска сэллигинэн ыалдьыы, 1999 сылы кытта тэҥнээтэххэ, аасыт сылга бэрт кыраҕан да буоллар аччаата. Активнай сэлликтээхтэр 2 киһинэн (56-54), бациллаларыйдар 8 ыарыһаҕынан (26—18). Саҥа ыалдьыы эмиэ аҕыйаата. Итини холбоһон үлэлэһии, улуус салалтатын өттүттэн болҕомтону ууруу кестүүтэ диэн сыаналыахха сөп. Биллэрин курдук, аасыт сыллаах ыам ыйыгар сэллиги утары икки программа оҥоһуллубута. Баһылла сытар да буоллар, бэлиэ үп көрүллэн, тубдиспансерга урукку гараһа баалыкка уонна дезкамераҕа уларытан оҥорбуттара. Мындаҕаайытааҕы оҕо санаторийыгар эбии сирга дьиэ тутуллан үлэҕэ киирбитэ. Улуус салалтата 2 холодильнигы биэрбитэ. Билигин баклаборатория, клиническай лаборатория, фтизиатрическай кабинет толору оборудованиелаахтар. Ыарыһахтар астара тупсубутун үөрэ-көтө кэпсииллэр, күҥҥэ биир ыарыһахха 50 солк. ас көрүллэр, үрүҥ ас, эт ыалдьа баар, диспансер үлэһиттэрэ бэйэлэрин күүстэринэн өрөмүөн ыыталлар, хортуоппуй, огурсу олордубуттар.

Хаамытын да иһин, хаана баҕарар үлэ түмүктээх буолуутун кадр быһаарар. Оттон сылы-сыллаан эмтэнэр дьоҥҥо кинилэр кыһамньылара, истиҥ сыһыаннара ордук наада. Манна 20-лии сыл үлэ стаастаах баклабораторияны сэбиэдиссэйэ Светлана Васильевна Борисова, медсестра Айталина Александровна Постникова, 14 сааһыттан повардаабыт Мария Ильинична Оконешникова, оскуоланы бүтэрээт бу балыыһа үлэһитэ буолбут Марта Николаевна Суслова, кини аҕата Николай Николаевич Суслов, клиническай кабинет лаборана Зинаида Егоровна Флегонтова билигин да кими сүүйбэстээхтик, салҕары, сылайары билбэккэ үлэлииллэр. Оттон балыыһа икки үлэһитигэр эһаан-минэн, биһирэмминэн тохтуохпун баҕарабын.

ВРАЧ ИВАН ГУЛЬКО

Үлэһиттэрэ салайааччыларынан улаханнык астыналлар. «Киэҥ-холку, ким да буоллун биир тэҥник сыһыаннаһар, хаһаайыстыбаннык, эмтиир врач эбээһинэстэрин холбуу толоруу, биллэн турар, киэтэтииллээх эрээри, хас биирдии ыарыһаҕы көһүлүөктэтииллээх эрээри, хас биирдии ыарыһаҕын олоҕун бэрбиэркэлиир. Сорох эр дьон ыарыһахтар арыгылаан айдааран да турдахтарына, кинилэр бастатан ураҥ ыарыһах буолалларыгар болҕомтотун уурар. Сыһыанын уларыннакка кыһанан-мүһэнэн эмтиирэ,—дэһэллэр.

И. И. Гулько омуһунан украинец. 1979 сыллаахха Тернопольскайдааҕы государственнай медицинскай институту бүтэрэн Кировоградка терапевт врачынан үлэлээбитэ уонна 1990 сыл атырдьах ыйыгар Доруобуйа харыстабылын министерствотын ыҥырыытынан биһиги республикабытыгар кэлбитэ. Иван Иванович билигин үрдүк квалификационнай категориялаах фтизиатр-врач. Онно үлэлии сылдьан таптаһан Томилаҕы көрсөн олохторун холбообуттара, сыбаайбалаан ньиргиппиттэрэ. Улахан кыыстара, билигин Кировоградка экономическайга үөрэнэр Олялара төрөөбүтэ. Томила Михайловна идэтинэн инженер-механик, биһиэхэ кини балыыһаҕа техникаттан куттал суох буолуутун инженеринэн үлэлиир. Оттон кыралара, III кылаас биир бастыҥ үөрэнээччитэ Машенька «Хотугу сулус» ырыа конкурсугар кыттар ырыаһыт. Сахалыы ыллатыраччы саҥарар.

—Оҕоҥ сахалыы бэркэ саҥарар. Эн биһиэхэ кэлбитиҥ ыраатта. Палатаҕа сытар ыарыһах Е. П. Кузьмина «Бэртээхэй кыһамньылаах врач. Сахалыы саҥарбата куһаҕан» диир,—диэбиппэр киһим бэрт эйэҕэстик күлэ түстэ уонна: «Дьиэбитигэр барыта украиналыы кэпсэтэбит. Сахалыы өйдүүбүн да, саҥарбаппын»,—диэтэ.

—Эн дойдуҥ биһиэннээҕэр сылааһа, сирэмэ буорга түһэриэх эрэ кэрэх—олгомнуу үүнэрэ үчүгэй боҕо буоллаҕа. Ахтыбаккын дуо?

—Хайдах эрэ атын сиргэ сылдьарбын умнан кэбиһэбин. Куһаҕан сир, куһаҕан норуот диэн суох. Бэйэҕиттэн, бэйэҕин ханнык турукка киллэрэргиттэн тутулуктаах. Манна элбэх үтүө дьону билэбин, мөлтөх майгылаах аҕыйах.

—Иван Иванович, иллэҥ кэмҥэр тугунан дьарыгыраҕын—бултуургун, уһанаргын дуо?

—Барытын сатыыбын, ол эрээри иллэҥ буоларым аҕыйах. Бултаабаппын, тыыннар тыыннааҕы өлөрүөхпүн баҕарбаппын. Дьиэ кэргэнинэн тыаҕа сылдьарбытын, отонньуурбутун, тэллэйдиирбитин олус сөбүлүүбүт. Туустаан, мариниуйдаан, бараанньалаан хаһаанабыт, хортуоппуй сирдээхпит, оҕуруоттаахпыт.

—Эйиэхэ биирдэ үлэлиир дьахталларыҥ улахан асчыт киһинэн сыаналыыллар эбит. Ити кырдьык дуо?

—Бородуукта баар буоллаҕына астыыбын. Бэйэбит хаһаас астыыгар эбии маҕаһыынтан сымыыта, оҕуон атыыта атыылаһабыт, онон сиэдэрэй бүлүүдэлэри бэлэмниэххэ сөп.

—Ханнык кинигэлэри ааҕаргын сөбүлүүгүн?

—Историческайдары, биллиилээх дьон тустарынан ааҕарбын сөбүлүүбүн. Оссо остуоруйалары. Эбэм остуоруйалаах кинигэлэри мунньара. Биирдэ төрөөбүт үс уолбут. Оҕо сылдьан мэниктээн киирэн бароары гыннахпытына, остуоруйа кэпсиирэ. Таҥара дьиэтигэр сылдьарбын, ыллыырбын эмиэ сөбүлүүбүн. Онно барыта ыраас, киһи кутун-сүрүн тутар, сырдык, өрө көтөҕүллүүлээх. Дьокуускайдааҕы таҥара дьиэтигэр элбэх саха сылдьар.

—Былаас систематыгар хайдах сыһыаннаһаҕын? Кини телевидениенэн сахалар нуучча тыллаахтары туораталларын курдук өйдөбүлү биэрэр информацияны сотору(тааҕыта) биэрбиттэрэ, республика Президенэ икки тылы билиэхтээҕин сөбүлээбэт курдуктара.

—Институкка үөрэнэ сылдьан коммунист, курс бюротун чилиэнэ этим. Урусхаллыыры, хараҕы баайары, дьону үрдүттэн ыга баттыыры олох сөбүлээбэппин. Дьоҥҥо бэйэ волятын соҥноон буолбакка, сөптөөх хайысхаҕа салайыахха эрэ наада. Киһи бэйэтин айылҕатынан син-биир туох эрэ үчүгэйдээх. Ону таба көрүөххэ. Оттон республика Президенэ икки тылы билиэхтээҕэ саамай сөптөөх. Төрүт омуктары кытта тылларын билбэт эрээри хайдах толору биһаарсыай. Саамай кылаабынайа—киһи. Штаты сарбыйыы сыл ахсын ыыталлар. Оттон бу дьон кэнникки дьылҕаларыгар кыһаммыт нара. Үлэ миэстэтин таһынан хас биирдии киһи үлэлиэх буолуутун ситиһиэххэ. Сарбыйар кыаҕа улахан. Тус бэйэ туһанарыттан салайтарбакка, дьон туһугар кыһаныахха. Техниканы үлэлэтиэххит, сиппиэс чаас, уматык суох, баар да буоллаҕына сыаната ыарахан. Сорох дьон аһара улахан хомнастаахтар. Оччону оҥорон таһаараллара, үлэлииллэрэ буолуо диэн итэҕэйбэппин.

МЕДСЕСТРА

Балыыһаҕа медсестра К. И. Дьячковская 17 саастааҕыттан үлэлиир. Билигин кини интратрахиальнай кабинет хаһаайката. Сүүһүгэр лор врачка баар сиэркилэлээх, сирэйэ маасканаах медсестра аналлаах үһүк иннэнэн ыарыһахтарга тыыныар органнарыгар эмп быһа кутар. Ингаляция оҥорор. Ыарыһах тулуйбакка тыына хаайтарыан, ардыгар ол туран хаана барыан сөп. Онон олус сэрэхтээх буолуу эрэйиллэр.

—Клара Ивановна тымыры көбөҕөстик буларга барыбытын үөрэппитэ. Ыарыһахтар инсалтаалар эрэ кинини ыҥыртараллар. Урут биир ыарыһахха ытыһы толору эмп биэрэрбит. Билигин дьон ол препараттар быардарыгар, куртахтарыгар куһаҕанныык дьайыахтарын өйдөөн, ити Клара Ивановна үлэлиир кабинетын өҥөтүгэр туһаналлар. Буукка кислороду тириэн аһынан киллэрэрин баһылаабыт эмиэ кини. Араас ыарахан ыарыһах баар буолар. К. диэн киһи көхсүгэр иилиитэ батар улахан операциялааҕа. Икки этээһинэн сүүрэ сылдьан көмө оҥоруох диэтэххэ сылаалаах этэ,—диэн кэпсиир дьүөгэтин туһунан З. Е. Флегонтова.

—Ардыгар үлэлээн бүтэн дьиэтигэр сиэрдиим барарын истэҕинэ ыҥыртарарбыт. Биирдэ Чурапчыттан Д. диэн биһиэхэ үгүстүк эмтэммит ыарыһах киирбитэ, хаана фонтан курдук өрө тэбэр. Киһибит «Клара!» диэн кэсээн сытан ыҥырар. Эрэнэрэ оччо.

Мин харахпар үһүн атахтаах системаны биэрэр тэрилин туппут кэрэ сэбэрэлээх кыыс көстөн кэлэр. Ийэм бу балыыһаҕа киһини өйдүүр буолуохпуттан эмтэммитэ, онон, чугас да олорор буолан буолуо, үгүстүк тиэтэр, үлэһиттэрин билэттиир этим. Ийэм дьиэтигэр күүскэ ыарыйдаҕына кинини ыҥыртарара.

—О, оччолорго хаатиара барыы турбакка өрөгүө сытааччылар элбэх этилэр. Күҥҥэ аҕыстыы киһиэхэ тиийэ хаан кутарбыт, 6-8 ыарыһахха система туруорарбыт. Билиҥҥи курдук буолуо дуо, системабыт күҥҥэ 8-та-9-та оргутабын, түүн биирдиилэрин бэлэмниибин. Балыыһа 90-ча ыарыһаҕыттан аҥардара хаан ылара.

Билигин Клара Ивановна 81 саастаах ийэтин кытта олорор. Хаһаайыстыба үлэтэ барыта кини санныгар. Ийэтэ Анна Степановна Слепцова кырдьаҕас эмиэ үлэһитэ. Старшай сиэстэрэнэн үлэлиир сылларыгар кыһынын Монгачай диэн атынан, сайынын тыынан аллараттан эмп таһара. Элбэх колуоно эмчиттэр үтүө тылынан ахтар киһилэрэ.

—Бэртээхэй дьону кытта үлэлээбитим. Бастаан 1961 сыллаахха 17 саастаах кыыс үлэлии кэлбиппэр Анна Петровна Михайлова (кэлин Саха АССР үтүөлээх врача) кылаабынайдыыра. Ирдэбиллээх, билиилээх этэ. Түүннэри ыарахан ыарыһаҕы көтөөн, үлэлээн баран кабинетын остуолугар нуктуу олорор буолара. Ыҥырдахпытына бэрт кыталыктык: «Тохтооҥ!»,—диирэ. Сотору буолаат, туох да буолбатаҕын курдук туран үлэлээн-хамсаан, дьаһайан-салайан киирэн барара. Анна Иннокентьевна Кустурова, Ульяна Степановна Попова, Мария Гаврильевна Догдонова уонна да атыттар тустарынан үчүгэй өйдөбүллээхпин,—диир 40 сыл үлэ стаастаах Клара Ивановна. Кэрэ мөрсүөнүн, профессиональнай сатабылын ыйыктыбакка сылдьар, элбэх ыарыһах махталын ылбыт медсестра хаһаан ханнык да наҕараадата, урукку кэмҥэ үгүс киһи тиксэр «Үлэ ветерана» медала суоҕуттан соһуйдум. Олох моһуйуутунан эмчиттэргэ көрүллэр коммунальнай өҥөнү да ситэ туһамматтар, сыстыганнаах ыарыһахтары кытта үлэлииллэрэ буортулааҕын иһин көрүллэр эбии хамнас да бэриллибэт. Суруйуум бүтэһигэр хомолтолоох буолла эрээри, бу дьиҥ-чахчы атаҕастанар дьоҥҥо өссө ыарахана биллэр.

М. СИДОРОВА.

СПОРТ

УОЛАТТАРБЫТ МАЛАДЬЫАСТАР

Кулун тутар 30—муус устар 1 күннэригэр Томпо улууһун Кэскил бөһүөлэгэр Саха сириттэн боксаҕа бастакы ССРС спордун маастардарыттан биирдэстэрэ Дмитрий Тарабукин бириэһигэр оҕолорго турнир ыытылынна. Манна 3 улуустан 57 спортсмен кытынна. Биһигиттэн тренер Г. М. Кривошапкин дьарыктыыр Хатылы орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ кытыннылар. Эдэр спортсменнар олус үчүгэйдик күрэхтэстилэр. Үрдүк маастарыстыбаны, кыайыыга дьулууру көрдөрөн Новгородов Андрей (30 кг), Делисов Вася (40 кг), Яковлев Сеня (54 кг) чемпионнарынан буоллулар, Аржаков Гафар (46 кг) үһүс бириистээх миэстэни ылла. Итини таһынан Вася «Кыайыыга дьулууруун иһин», Сеня «Үчүгэй техникатын иһин» анал бириистэр хаһаайыннарынан буоллулар.

Бу турнир 5-с төгүлүн ыытылынна, республикатааҕы статуһу ылара сорукталар. Турнир тэрээһинэ үрдүк таһымнааҕын көрөөччүлэр, спортсменнар астына бэлиэтээтилэр. Күрэхтэһии оҕолорго бокс Таатта улууһугар күүскэ сайдан эрэрин көрдөрдө. Эдэр спортсменнарбыт бу кыайыыттан өссө үрдүк кирбиилэри ситиһэллэригэр баҕарабын.

С. НИКИТИН,
улуустааҕы бокс федерациятын председателэ.

КҮН

Сырдык күммүт сырдьаайда,
Сылааһынан үгүйдэ,
Саһын пайы сырдыктык
Сайа көрөр сылаастык.

Сайын күнду мичээрин
Үгүс дьоҥҥо бэлэхтиир,
Оҕо аймах үөрүүтүн
Кини тэҥҥэ үллэстэр.

Туман, ардах түстэҕинэ
Саһан хаалан хомотор,
Кырыа кыһын кэллэҕинэ
Кистүбэнэ эрэйдиир.

Таня ПОПОВА,
Хатылы орто оскуолатын VII кылааһын үөрэнээччитэ.

БИЛЛЭРИИЛЭР

Муус устар 11—12 күннэригэр улууска СГУ-тан преподавателлар, факультеттар приемнай комиссиялара үөрэххэ туттарсааччылары, төрөппүттэри кытта көрсө кэлэллэр.

Үөрэххэ тустаах, мунаарар боппуруостаргытын эрдэтинэ ыччат управлениетыгар суруйан түһэрэргитигэр. Эһиги боппуруостаргытыгар СГУ преподавателлара, приемнай комиссиялар толору эппиэттэрэ хаһыатынан, телевизорынан сырдатыллыахтара.

Билсэр тел. 41-130.

Ыччат, үөрэх управлениелара.

x x x

Чурапчытааҕы налоговай инспекцияҕа 2000 сыллаах отчуоттарын түһэрбит предпринимателлэр, бааһынай хаһаайыстыбалара сыллааҕы отчуоккутун Пенсионнай фонд Чурапчытааҕы управлениетыгар кэлэн түргэнник туттарыаргытыгар.

Пенсиялары дьиэлэригэр аҕалтарыан баҕалаахтар сайабылыанньаҕытын Пенсионнай фонд Чурапчытааҕы управлениетыгар (3 кабинетка) аҕаларгытыгар.

Пенсионнай фонд управлениета.

x x x

Дьокуускайтан кэлэр үрдүк күүрүүлээх электролинияҕа өрөмүөн барарынан сибээстээн, илин эҥэр улуустарга электро-уот кэлиитэ БУ ЫЙ 15 КҮНҮГЭР ДИЭРИ сарсыарда 8 чаастан киэһэ 6 чааска диэри тохтотуллар.

Электро-уот Чурапчы сэлиэнньэтин иһигэр эрэ графигынан быстах бэриллиэ.

РЭС администрацията.

АТЫЫЛЫЫБЫТ

Мэбиэл саҥа көрүҥнэрэ атыыга кэллилэр:

Сымнаҕас мэбиэл (2 кирээһилэ, 1 диван). Өҥө араас. Сыаната—6 тыһ. солк.

Саҥа модель сымнаҕас мэбиэл (2 кирээһилэ, 1 диван). Диваны иннигтэн тартахха уһуу, 2 миэстэлээх орон буолар. Өҥө араас. Ахсаана аҕыйах. Сыаната—6 тыһ. 500 солк.

Угловой диван, Төгүрүктүҥү быһыылаах, былларыттаҕас, олорорго сымнаҕас, матырыйаала сыналлаах. Иннигтэн тартахха 2 миэстэлээх орон буолар. Сыаната—10 тыһ. солк.

Кредитинэн сыаналарын аҥарыгар туһаныаххытын сөп, баттарыа ый болдьоххо.

Маны таһы сайыҥҥы кэмҥэ ордук туһалаах 2 комфоркалаах электрическэй «Мечта» плитка, электросковорода, кипятильниктар, төгүрүк розеткалар, атахтаах килиэп иһиттэрэ атыыланаллар.

Аадырыспыт: Чурапчы сал. Красильников уул. 9 №-рэ. Тел. 41-664.

x x x

Суһаллык 10 кубометр 15-тээх лафет маһы. Одьулууҥҥа «Тускул» маҕаһыыныгар эбэтэр үлэ кэмигэр 24-324 телефоҥҥа билсэргитигэр.

Өлөксөөн көрүдьүөстэрэ

ИККИЭННЭРИТТЭН МЭЛИЙДЭ

Өлөксөөн табаарыһа Сэмэнниин эбиэттэн киэһэ куобахтыы таҕыстылар. Чугас эргин хааман биир кыра куобаҕы өлөрдүлэр. Ону үрүксээктээх киһи Өлөксөөн сүгэн иһэр. Биир кыра арыы тыаны хаамтахтарына бүтүннүү бултааһыннара түмүктэнэр. Саҕаҕа чугаһаан иккиэн бииргэ хаамсан иһэн көрбүттэ сыгынах төрдүгэр сүүрэ бэйэлээх бэйэ-куобах кулгааллан сытар. Өлөксөөн, дьэ, сыысыат иннибин диэн санаат киһитин илиититтэн имнэнэн тохтотто (Сэмэн көрбөккө иһэрэ) уонна:

—Доҕоор, ити сытар куобах мааны, оттон үрүксээктээх эйиэнэ!—диэт өрүсүһэн уһуннук кытыы барбакка ытан «дор» гыннарда. Дьэ эбээт доҕоор, соһуйбут куобах муҥ кыраадыһынан түһүүнэ кэбиспит дуо... Өлөксөөн иккистээн көрдө да мэк-мэлигир, киһитэ олох да туран хаалла. Уоскуйан баран Сэмэн:

—Ити куобаҕы аҕал эрэ, бэркэ сыгалаан эрэрин, иннибэр да тутан тиэрдэр иннибин,—диэтэ.

А. СЛЕПЦОВ.

Мэҥэ-Хаҥаластан төрүттээх Мугудай нэһилиэгин олохтооҕо

ДМИТРИЕВ Степан Алексеевич

хомолтолоохтук өлбүтүнэн быраатыгар Алексей Алексеевичка, бары чугас дьонугар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Кийиитэ Дария, Красильниковтар, Розиннар.

БИҺИГИ ӨЙӨБҮТҮНЭН ТУҺАНЫҤ!

Күн ахсын Чурапчы—Дьокуускай маршрутунан дьону таһабыт. Билсэр тел. 42-327.

Кытаанах нэһилиэгин олохтооҕо, тыыл, үлэ ветерана, сэрии кыттыылааҕын огдообота

ПОНОМАРЕВА Анна Николаевна

86 саастыгар уһун ыарахан ыарыыттан өлөн туораабытын, дириҥник курутуйан туран, аймахтарыгар, үөлээннээхтэригэр, билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Оҕолоро, сиэннэрэ, аймахтара.

Арыылаах орто оскуолатын тустууга тренерэ

АЯНИТОВ Роман Семенович

эмискэ малдьан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Кэргэнигэр, оҕолоругар, бырааты Семен дьиэ кэргэттэригэр, аймахтарыгар, доҕотторугар Арыылаах оскуолатын коллектива, нэһилиэк дьаһалтата.

—Убаастыыр бырааттара, убайдара Аянитов Роман Семенович эдэр саастыгар, соһумардык олохтон туораабытынан кэргэнигэр, оҕолоругар Сылаҥтан Аянитовтар, Матвеевтар.

—Күндүтүк саныыр аймахтара, ыаллара, оҕолорун табаарыстарын аҕалара Аянитов Роман Семенович өлбүтүнэн кэргэнигэр Лия Ивановнаҕа, оҕолоругар Гришаҕа, Ваняҕа, Коляҕа, Алешаҕа Чурапчыттан Карсамаевтар, Арыылаахтан Безменова Мария Николаевна, Хабаровтар.

—Күндүтүк саныыр табаарыстара, доҕордоро Аянитов Роман Семенович өлбүтүнэн кэргэнигэр Лия Ивановнаҕа, оҕолоругар учууталлара Корякин Николай Спиридонович уонна 1977 с. Кытаанах орто оскуолатын бииргэ үөрэммит бүтэрбит выпуһа.

Сунтаар улууһун Бордоҥ нэһилиэгин олохтооҕо, тыыл, үлэ ветерана, 14 оҕо тапталлаах аҕата, элбэх сиэн, хос сиэн эһэлэрэ

ГЕРАСИМОВ Петр Данилович

76 саастыгар уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Уолугар улуустааҕы культура управлениетын начальнигын эбээһинэһин толорооччу, П. М. Решетников аатынан народнай театр директорыгар, СР культуратын туйгунугар Валерий Петровичка, кийиитигэр РСФСР культуратын үтүөлээх үлэһитигэр, «Знание» общество тэрилтэтин сэбиэдиссэйигэр, республика радиотын «Сонуннар» общественнай корреспондеыгар Мария Андреевнаҕа, кэргэнигэр Валерий Петрович ийэтигэр, Мария Андреевна хотунугар, СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитигэр, Сунтаар улууһун бочуоттаах гражданиныгар, Герой-ийэ Мария Семеновна Герасимоваҕа улуус дьаһалтата.

—Күндү аҕата Петр Данилович олохтон туораабытынан тапталлаах кэргэнигэр, аҕаларыгар, П. М. Решетников аатынан народнай театр директорыгар Герасимов Валерий Петровичка, кэргэнэ, оҕолоро.

—Уолугар бырааттарыгар, биир дойдулаахтарыгар Герасимов Валерий Петровичка, кини кэргэнигэр Мария Андреевнаҕа Сивцевтэр, Захаровтар.

—Валерий Петрович, Мария Андреевна Герасимовтарга Дьокуускайтан Сивцевтэр, Саргыдаевтар, Тарасовтар, Захаровтар.

Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылааҕа, үлэ ветерана, Дириҥ бөһүөлэгин олохтооҕо

АНДРЕЕВ Николай Николаевич

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Таптыыр аҕата Андреев Николай Николаевич өлбүтүнэн кыыһыгар Монастырева Дарья Николаевнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр Дарьяны кытта Дириҥ орто оскуолатыгар бииргэ үөрэммит табаарыстара.

—Оҕолоругар, аймахтарыгар Дириҥтэн Платоновтар, Кобяковтар, Чурапчыттан Карсамаевтар, Хатылаева А. А. дьиэ кэргэттэрэ.

МАХТАНАБЫТ

Таптыыр кэргэним, оҕолорум ийэлэрэ, күндүтүк саныыр саҥаспыт, эдьиийим, бииргэ төрөөбүппүт, Мугудайдааҕы «Чуораанчык» уһуйаан иитээччитэ ТОЛСТОУХОВА Альбина Павловна олус соһумардык хомолтолоохтук өлбүт ыарахан, аһыылаах кэмнэргэ күүс-көмө, өйөбүл буолбут бары чугас аймахтарбытыгар, Мугудайдааҕы уһуйаан, балыыһа коллективтарыгар, «Сардаана» түөлбэ олохтоохторугар, нэһилиэк дьаһалтатыгар, ЖКХ, Макаровтар «Айана» чааһынай тэрилтэлэригэр, Ньурба улууһугар баар бары аймахтарбытыгар моральнай, материальнай өйөбүлүт иһин бука барыгытыгар ис сүрэхтэн тахсар махтал тылларын этэбит.

Барыгытыгар толору дьолу, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, үлэҕэ, үөрэххэ ситиһиилэри баҕарабыт!

Кэргэнэ, оҕолоро, эһэтэ, эдьиийдэрэ, балта, убайа, кийиилэр дьиэ кэргэттэрэ.

Таптаабах оҕобут, Дьокуускай куорат олохтооҕо

МАТВЕЕВ Михаил Кононович II

эдэр саастыгар соһумардык муҥнаах муус устар 2 күнүгэр күн сириттэн туораабытын, дириҥник курутуйан туран, бары аймахтарыгар, бииргэ үөрэммит табаарыстарыгар иһитиннэрэбит.

Ийэтэ, аҕата, балта Лариса.

Кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Күндү сиэннэрэ, бырааттара Матвеев Миша эдэр саастыгар олохтон туораабытынан аҕатыгар Конон Николаевичка, ийэтигэр Ирина Прокопьевнаҕа, балтытыгар Ларисаҕа эбээтэ, эһэтэ, аймахтара Матвеевтар, Макаровтар, Яковлевтар, Даниловтар.

—«Центрснаб» ГУП генеральнай директорыгар Матвеев Михаил Николаевичка тапталлаах бырааты Миша өлбүтүнэн Чурапчытааҕы кини баһылыга тутуутун прорабскай учаастага, тутуу бирикээтэ.

Үлэ ветерана, Чурапчы сэлиэнньэтин олохтооҕо

ТАСТЫГИНА (Беляева) Нина Исаевна

эмискэ малдьан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Таптыыр эдьиийдэрэ Тастыгина (Беляева) Нина Исаевна олохтон туораабытынан оҕолоругар бырааттарыгар Петрга, Володяҕа, кийииттэригэр Зояҕа, Шураҕа, кииниэр оҕолоругар, аймахтарын тэҥҥэ үллэстэн, Чыаппараттан балыстара, бырааттара, сиэннэрэ, Чурапчыттан Дьячковскайдар, Беляевтар дьиэ кэргэттэрэ.

—Күндүтүк саныыр эдьиийдэрэ Нина Исаевна эмискэ малдьан олохтон туораабытынан ийэтигэр, эдьиийигэр, быраатыгар, оҕолоругар, кийииттэригэр сиэннэригэр Болтоҥоттон Петровтар дьиэ кэргэттэрэ.

—Ийэтигэр, оҕолоругар, кийииттэригэр, сиэннэригэр, эдьиийигэр, балтыгар бары аймахтарыгар Павловтар, Дьяконовтар, Кузьминнар, Винокурова, Солонова, Христофорова, Белина.

—Ийэтигэр, эдьиийигэр, быраатыгар, уолаттарыгар, кийииттэригэр, сиэннэригэр Чурапчытааҕы физическэй культура уонна спорт институтун ректората, спортивнай орто интернат-оскуола коллектива, холбоһуктаах профкомнара.

—Чурапчытааҕы маһы таҥастыыр комбинат ветеран үлэһитэ Тастыгина (Беляева) Нина Исаевна өлбүтүнэн чугас дьонноругар, аймахтарыгар комбинат коллектива.

—Ийэтигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр Чурапчы сэлиэнньэтин Муруҥ Тыымпыйа олохтоохторо, ветераннарын сүбэтэ.

Күндү ийэлэрэ, эбэлэрэ, эдьиийдэрэ, тыыл, педагогическай үлэ ветерана, Россия норуотун үөрэҕириитин туйгуна, Одьулуун нэһилиэгин олохтооҕо

МАНДАРОВА Александра Николаевна

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан ыкса ыалларыгар Надежда, Николай Мандаровтар дьиэ кэргэттэригэр, Старостина Акулина Николаевнаҕа дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Одьулууттан Тоскиннар, Михайловтар, Скрябиннар, А. П. Седалищева, Дьяконовтар, Михайловтар.

Редактор Г. Г. ПОПОВ.

***НАШ АДРЕС:* 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 оаз. Телефоны: редактор — 41-332, отделы — 41-265.**

Учредители (соучредители) газеты — Редакция, Администрация улуса, Правительство Республики (Саха Якутия). Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.

Индекс газеты 54907

Чурапчинская улусная типография. Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат»,

***ЗАКАЗ № 40, Подписано в печать 04. 04. 2001 г.*, ТИРАЖ 2458.**

Автор суругар этиллэр санаа редакция позициятыгар маннык сөп түбэһэр буолбатах. Суруксу ыйыллар чахчылар кырдьыктааххтарыгар эппиэтинэһи автор тус бэйэтэ сүгэр.